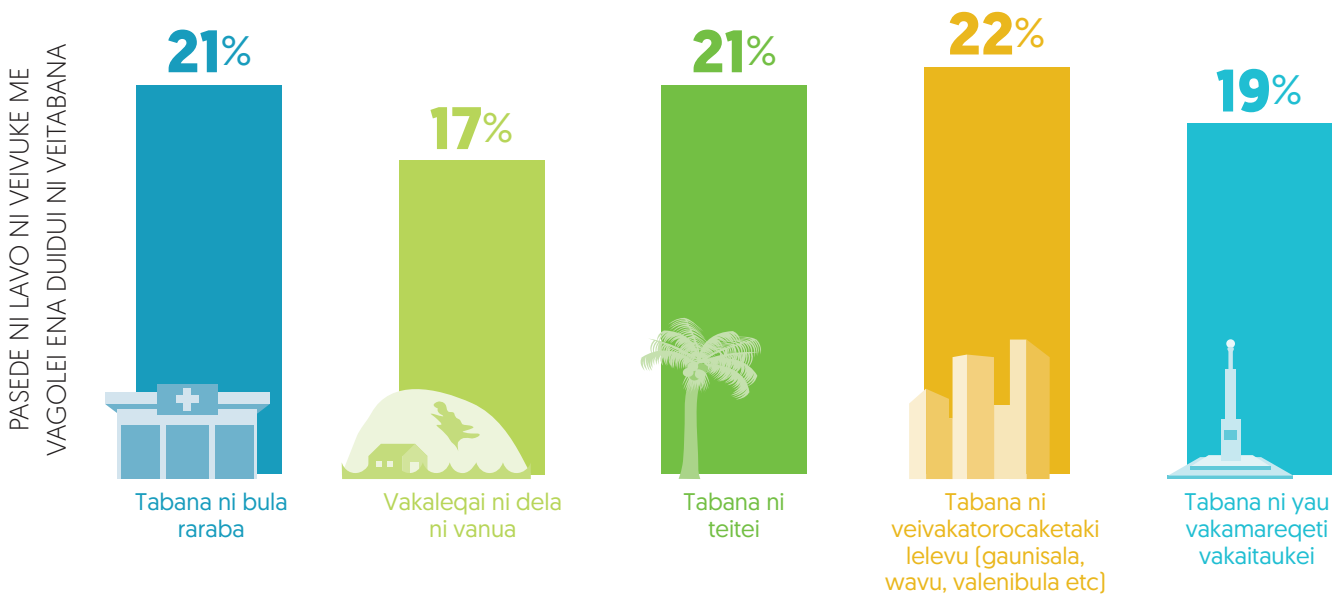

Na kena vakadikevi na veisau ni draki – kei na kena sagai me vakaqacotaki na maroroi ni veiyau vakamareqeti vakaitaukei e Viti

Na vakasokumuni tukutuku oqo e vakayacori ena 10 na koro ka ra vakaitavi kina e rauta ni 100 na lewe ni vanua. Era vakamasuti na lewe ni vanua mera tuvalaka nai vakatagedegede ni kena bibi vei ira na veiyau vakamareqeti vakaitaukei [cultural heritage] mai na nodra rai vakalewe ni vanua.

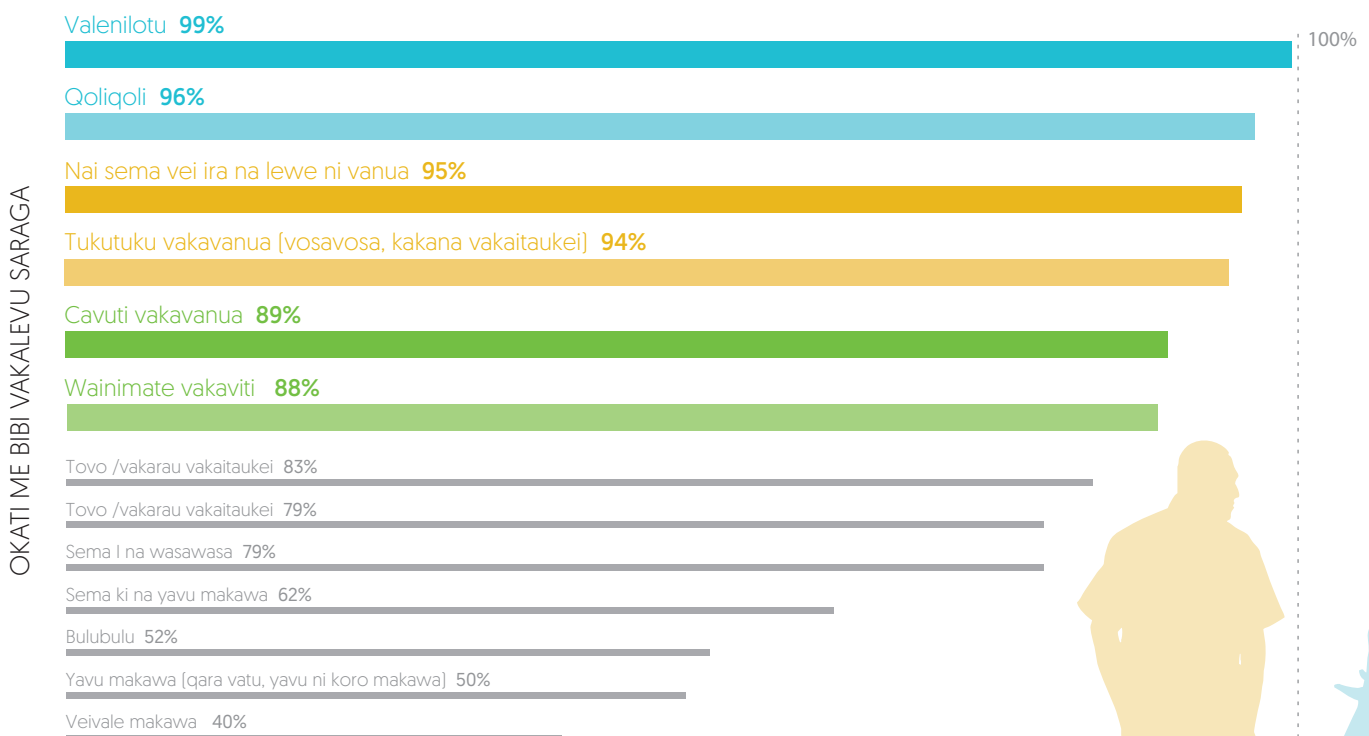
NA BIBI NI VEIYAU VAKAMAREQETI NI VAKATAUVATANI KEI NA VEIWASEWASE TALE ESO

Era vakaitavitaki na tamata yadua era soli tukutuku ena nodra solia na nodra nanuma me baleta na \$100,000 nai lavo ni Viti ka me vakagolei ena vakacaca ni veisau ni draki. Nai walewale ni vakasokumuni tukutuku oqo e vakayagataki kina 50 na vuanikau lalai [50 chickpeas] ka me wasei ena loma ni 5 nai wasewase ena veikoro kece ka okati talega eke na veiyau vakamareqeti vakaitaukei [cultural heritage]. Era voleka ga ni tautauvata kece na pasede ni kena wasewasei nai lavo oqo ena veitabana duidui [sector] ni vakatauvatani kei nai lavo e vakagolei ki nai yau vakamareqeti vakaitaukei [cultural heritage] ka via tukuna tiko na bibi ni yau vakamareqeti vakaitaukei vei ira na lewe ni vanua oqo.

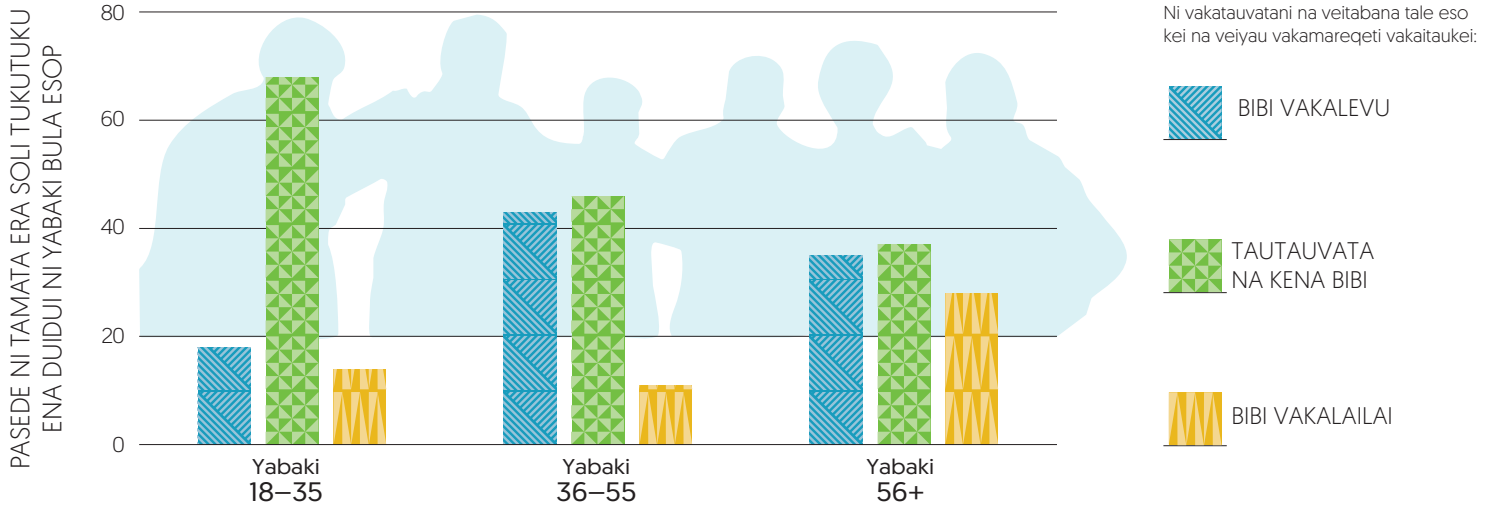
NA KENA LAURAI NA BIBI NI VEIULUTAGA ESO KA OKATI ENA VEIYAU VAKAMAREQETI VAKAITAUKEI

Na ono [6] na veiulutaga bibi me baleta na veiyau vakamareqeti vakaitaukei [cultural heritage] sai koya na valenilotu, nai qoliqoli, nai sema vei ira na lewe ni vanua, nai tukutuku vakavanua [vosavosa/kakana vakaitaukei], nai cavuti vakavanua kei na wainimate vakaviti.

NA KENA SA VAKAYALI TIKO YANI NA BIBI NI VEIYAU VAKAMAREQETI VAKAITAUKEI KA LAURAI MAI NA VEI TABA YABAKI NI BULA ESO

E dua nai wase vei ira na lewe ni vanua ka ra soli tukutuku mai na veiyabaki ni bula duidui era raica ni revurevu ni veisau ni draki e vakilali talega vakalevu ena veiyau vakamareqeti vakaitaukei (cultural heritage) me vaka ga era sotava talega na veitabana tale eso me vaka na tabana ni teitei kei na veivakatorocaketaki raraba ka okati kina na wavu, koronivuli, gaunisala, valenibula kei na so tale. Na macala ni vakasokumuni tukutuku oqo e bolea vakalevu na kena vakaleqai nai tuvatuva ni veika vakailavo kei na veivakatorocaketaki raraba ka laurai ena kena raici vata na revurevu ni vakacaca ni veisau ni draki. Ena gadrevi eke e dua na walewale ni veiqaravi e veiganiti me qaravi vakatautauvata kina na veilutaga oqo.

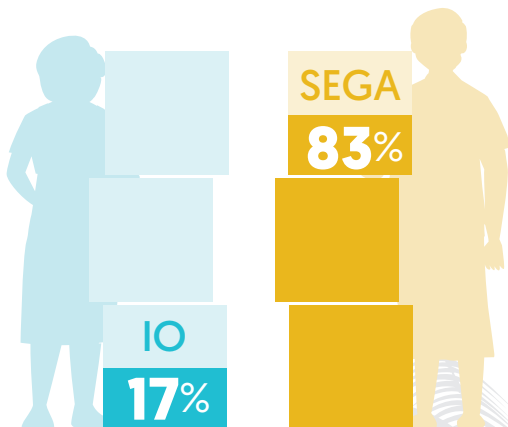

NAI VAKATAGEDEGEDE NI NUIQAWAQAWA (ANXIETY) NI SEMATI KEI NA VEISAU NI DRAKI

E rauta ni 83% vei ira na soli tukutuku era vakaraitaka nira se sega vakadua ni se bau tokitaki tani mai na nodra koro se vale ena vuku ni draki veisau. E laurai ni 52% vei ira na soli tukutuku era nanuma ni tu sara ga i cake nai vakatagedegede ni nodra na rawa ni tokitaki tani mai na nodra i tikotiko se koro ena vuku ni veisau ni draki.

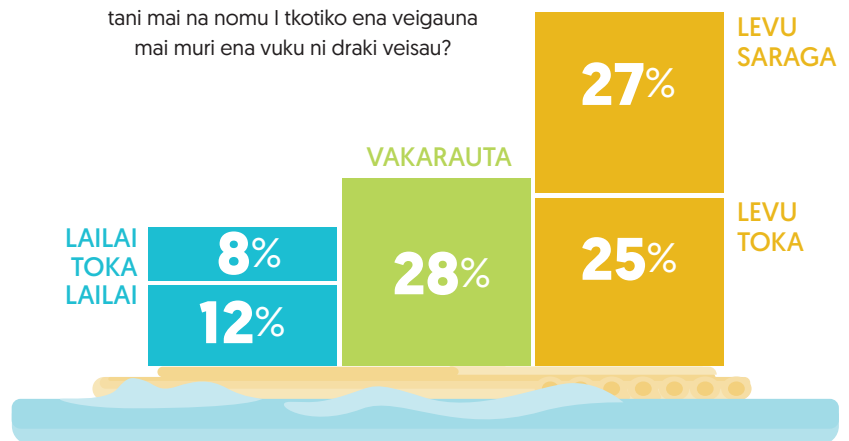
NA TOKITAKI NI TIKOTIKO ENA VEIGAUNA SA OTI

Sa bau tokitaki oti ena dua na gauna ka vakavu mai na veisau ni draki?

NA VAKANANANU NI KENA NA RAWA NI TOKITAKI NA I TIKOTIKO KA VAKAVU MAI NA DRAKI VEISAU

O vakila tiko li ni na rawa nio tokitaki tani mai na nomu i tikotiko ena veigauna mai muri ena vuku ni draki veisau?

Na macala ni vakasokumuni tukutuku oqo e vakaraitaka na rabailevu ni nodra rai, kila ka kei na nodra taleitaka na soli tukutuku na lewe ni vanua. E vakararamataka talega na rai ena veitabana duidui eso me vaka na veika vakaitaukei, veivakatorocaketaki raraba kei na bula raraba ni lewe ni vanua ka veivuke ena nodra vakatulewa na lewe ni vanua ena tokitaki ni nodra i tikotiko mai na revurevu ni veisau ni draki. Na dina ni veika e vakasokumuni oqo sa na veivuke vakalevu vei ira na dau buli lawa kei na veitabana duidui eso ena kena tuvai e dua nai tuvatuva me vukei ira na lewe ni vanua e viti ena nodra vorata vakatotolo na revurevu ni veisau ni draki.

Keo gadreva eso tale nai vakamacala ni vakasokumuni tukutuku oqo: veitaratara vei: Tsegaye Gatiso gatisot@landcareresearch.co.nz

Nailavelave ni ripote ni vakasokumuni tukutuku oqo e rawa ni laurai ena: www.landcareresearch.co.nz/cultural-loss-fiji